

Nataliia Yermakova-Cherchenko/ The case-method application in professional training of natural science teachers / [Nataliia Yermakova-Cherchenko, Irina Korobova, Vladimir Korobov] // All Rights Reserved by the International Multidisciplinary Scientific GeoConferences SGEM / [Nataliia Yermakova-Cherchenko, Irina Korobova, Vladimir Korobov],, 2019. – Pages. 301–309..

Nataliia Yermakova-Cherchenko/ The case-method application in professional training of natural science teachers / [Nataliia Yermakova-Cherchenko, Irina Korobova, Vladimir Korobov] // All Rights Reserved by the International Multidisciplinary Scientific GeoConferences SGEM / [Nataliia Yermakova-Cherchenko, Irina Korobova, Vladimir Korobov],, 2019. – Pages. 301–309..

Nataliia Yermakova-Cherchenko/ The case-method application in professional training of natural science teachers / [Nataliia Yermakova-Cherchenko, Irina Korobova, Vladimir Korobov] // All Rights Reserved by the International Multidisciplinary Scientific GeoConferences SGEM / [Nataliia Yermakova-Cherchenko, Irina Korobova, Vladimir Korobov],, 2019. – Pages. 301–309..

**УДК 81'373.612.2
Попкова**

Оксана

(Херсон)

**КОНЦЕПТ «ДІМ» У СТРУКТУРІ ПОЛІТИЧНОЇ МЕТАФОРИ
СУЧАСНИХ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ**

У статті схарактеризовано функціонування концепту ДІМ у структурі політичної метафори сучасних засобів масової інформації.

Ключові слова: метафора, концепт, фрейм, слот.

In the article characterized functioning of kontsept HOUSE in the structure of political metaphor of modern mass medias.

Key words: metaphor, koncept, frame, slot.

Метафору, услід за О.С.Кубряковою, розуміємо як динамічний когнітивний процес, який виражає та формує нові поняття і без якого не можна отримати нове знання [4, с. 7 – 25]. Це означає, що метафора є одним з основних способів опрацювання інформації, отримання нових знань і репрезентацій знань у мовній формі.

Вважаємо за необхідне в межах дослідження дати своє розуміння такого складного і неоднозначного феномена як концепт.

Концепти, за А.Вежбицькою, становлять підґрунтя іменування речей у лексичній системі мови, опис ідеї, а не просто чуттєвого образу об'єкта, що

іменується описом прототипу. Концепти кожної мови є неповторними та своєрідними [2]. Те, що має особливе значення для одного етносу, може бути зовсім не важливим для іншого. Слід зазначити, що до семантики слова-концепту входить комплекс позамовних, екстралінгвальних знань – концептосфера мови знаходиться у безпосередній залежності від культури нації (А.Вежбицька), її фольклору, літератури, науки, мистецтва, релігії, історичних здобутків.

За спостереженнями вчених (А.Вежбицька, Т.Радзієвська, Ю.Степанов та ін.), концепти є взаємопов'язаними, вони не існують окремо, ізольовано та тісно переплітаються як у мисленнєвій діяльності людини, так і у її комунікативній практиці.

Концептуальна метафора утворюється на асоціативно-образній основі та на перших етапах свого існування зазвичай сприймається мовцями “як семантично двопланове явище”[6, с. 67].

Вихідні концептуальні сфери становлять собою джерело для утворення продуктивних метафоричних моделей за допомогою фреймово-слотових операцій.

Під метафоричною моделлю у дослідженні розуміємо певну динамічну структуру, елементи якої не є сталими, а здатні “грати прихованими смислами” [5] і видозмінюватися. Метафорична модель має фреймово-слотову структуру.

Фрейм – це опис типізованої ситуації або об'єкта, що складається зі слотів, а кожний слот представляє певний тип інформації, що є релевантним для фрагмента дійсності, яка описується. У цьому разі метафоризація може бути представлена як сукупність формальних процедур над двома (інколи більше) фреймами. Ці процедури складаються з простих операцій над знаннями: заміни змісту слота, перенесення змісту з одного слота в інший, введення нового слота у фрейм, згортання фрейму в один або кілька слотів тощо [1].

У структурі сучасного українського політичного дискурсу вважаємо за доцільне проаналізувати один з найпоширеніших й найбільших за обсягом концепт ДОМУ, що отримав свою реалізацію у метафоричних моделях, які мають фреймово-слотову структуру.

Концепт ДОМУ традиційно вважають найбільш значущим у концептосфері людини [7; 8; 10; 11].

Для реалізації концепту ДІМ у свідомості реципієнтів політичних текстів відповідним буде комплекс ознак: сфера дому є добре структурованою, близькою кожній окремій особистості; архетипове асоціювання дому зі «своїм», власним простором (на відміну від «чужого», «сусідського»); емоційна насиченість образу дому і батьківщини.

Дослідники Кайда Л.Г., Паршин П.Б., Почепцов Г.Г. відзначають той факт, що масиви ідеологічно забарвлених текстів, які мають у своїй структурі концепт ДОМУ, активно функціонують протягом довгого часу – від часів створення держав, імперій до здобуття колишніми республіками Радянського Союзу незалежності й суверенності.

За спостереженнями А. П. Чудінова, для Радянського Союзу 1950 – 70-х рр. важливими метафоричними образами було продовження будівництва (будівництво нового суспільства, комунізму, соціалізму, окремої особистості). З часом відбувалася зміна світоглядних парадигм – у 1980-х рр. значна увага приділяється вже створенню метафор наведення порядку на будівництві, а згодом – і повної перебудови [9].

На зламі віків і переходу у третє тисячоліття концепт ДІМ для українського дискурсу стає дуже важливим. Одним з основних змістів концепту, на нашу думку, є збереження спокою у власному домі. Поділяємо також думку Г. М. Яворської стосовно того, що ДІМ «опиняється у фокусі аналізу... як засіб облаштування людського життя, як спосіб організації... простору» [10, с. 717]. Домінантною, активною і здатною до подальшого розвитку може виявитися й реалізація прагнень українців звести новий спільний, комфортний та захищений дім («євродім»).

Усе вищезазначене дає нам змогу в структурі концепту ДІМ виокремити дві метафоричні моделі – **«Україна – це наш дім»** і **«політична діяльність – це будівництво»**.

Метафорична модель **«Україна – це наш дім»** отримує свою реалізацію передусім за рахунок фреймів з умовною назвою «архітектура» і «житло».

Поняття архітектури реалізоване в трьох основних значеннях: 1) зодчество, мистецтво зводити будівлі відповідно до вимог міцності, краси й доцільності; 2) частина матеріальної культури, сфера матеріального виробництва; 3) вид мистецтва, що входить до сфери духовної культури. Академічний «Словник української мови» визначає архітектуру як «мистецтво проектування, спорудження та художнього оздоблення будов; будівельне мистецтво».

Метафоричний фрейм «архітектура» у структурі сучасної комунікації формує сприйняття політичного життя України як певного процесу розбудови держави, як створення і фундацію громадянської злагоди і порядку:

*Перш ніж вступати до міжнародних організацій, варто **організувати свою власну модель архітектури злагоди...** (Р.Зварич. «Укрінформ», 17.04.2006);*

***Розбудова держави і формування нової архітектури влади** – пріоритетні завдання стратегічного розвитку України. (В.Янукович, з виступу, 07.04. 2008);*

***Архітектура незалежних прагнень і демократичних устремлінь української держави.** (В.Литвин, з виступу, 18.05.2008);*

***Архітектура довіри між урядом і парламентом.** («ТЕТ», 05.02.2010).*

При аналізі наступного фрейму – «житло» – можна помітити, що активними тут виступають слоти «дім» (або «власне дім»), «коридори», «кабінети», «кулуари», «кухня», які метафорично представляються простором для життя, місцем для особистого затишку. У продуктивному слоті «дім» наголос робиться на підтриманні у ньому *порядку*, недопущенні

захаращення. Це стремління до обладнання й прикрашання власного помешкання є концептуальною рисою українського менталітету:

Незалежна Україна – наш дім.

А хто ж буде піклуватися про Україну – наш дім, берегти його й порядкувати в ньому? (Зі звернення Комуністичної партії України, березень 2009);

Відновити порядок у своєму домі. (В.Ющенко, з виступу, квітень 2009);

Ми власними силами повинні відновити порядок у своєму домі – Україні, покласти край дестабілізаційним процесам. (П.Симоненко, з виступу, квітень 2009).

Особливу увагу при аналізі цього слоту треба звернути на домінуючі позитивні смисли метафоричного осмислення України. При зверненні до архетипових семіотичних опозицій зрозумілим стає той факт, що «своє», «власне» не може бути поганим, особливо це стосується простору для життя – дому.

Інші слоти у фреймі «житло» отримують свій розвиток за рахунок залучення політичних метафор типу *коридори влади, кулуарна політика, кулуарні розмови, парламентська кухня, багатопартійна комуналка* та інші, наприклад:

коридори:

Для деякого коридори влади стають замалими – нема де розгорнути трудовий ентузіазм. (З.Боренко, «Київська газета», листопад 2008);

У коридорах влади помічено багато бізнесменів середньої руки з регіонів України. («НБМ», 29.10.2009);

кулуари:

У кулуарах влади затишиша – депутати збираються у відпустку. («ТЕТ», 30.07.2010);

Кулуарна політика є дієвішою за відкриту. Для цього не потрібно світитись на парламентських засіданнях, узгоджувати дії, треба бути у потрібний час на потрібному місці з потрібними людьми. (О.Баранівський, з виступу, лютий 2009);

У кулуарних розмовах депутати є щирішими і розкутішими. («1+1», 07.12.2010);

кухня:

Парламентська кухня аж вирує, дим коромислом – голосують проект бюджету. («1+1», «ТСН-тиждень» 11.04. 2010);

На нашій парламентській кухні стає жарко. (О.Волков, з виступу, листопад 2009);

На десерт представимо вам новини з парламентської кухні. («Тоніс», 12.09.2010);

комуналка:

Фракція і дії колишнього прем'єра Юлії Тимошенко асоціюється для мене з розмовами сусідок... на комунальній кухні. (Л.Кравчук, з виступу, січень 2009);

*Багатопартійна комуналка тріщить по швах і не витримує критики.
(І.Плющ, «Укрінформ», грудень 2009).*

У структурі метафоричної моделі **«політична діяльність – це будівництво»** маємо змогу виділити такі основні фрейми: **«будівництво»**, **«будівлі»**, **«зодчі»**. Зауважимо, що обидві метафоричні моделі, які можуть реалізувати концепт ДІМ, мають багато спільних рис і подібних прикладів репрезентації політичних метафор, порівняймо:

*Для того, щоб будувати окремих дім, варто знати і вміло користуватися законами архітектури-влади. Проблема обрання лідера, гідного очолити центристський рух – це не лише особиста проблема блоку, а й питання політичної архітектури в майбутньому політичному циклі.
(В.Пустовойтенко, з виступу, грудень 2008).*

Фрейм **«будівництво»**, за нашими спостереженнями, є досить продуктивним і постійно поповнюється новими прикладами політичних метафор. Це може бути пов'язано з активним процесом (або навіть бумом) будівництва по всій Україні. Фрейм може бути репрезентованим за рахунок слотів **«будівництво»**, **«фундамент»**, **«вікно»**, **«будівельний майданчик»** та ін.:

будівництво:

*Кожна людина може впливати на будівництво влади у державі.
(В.Горбулін, «Шустер live. П'ятниця», ТРК «Україна», 13.08.2010);*

*Нове будівництво державності передбачає наявність чітко продуманого і виваженого проекту.
(О.Омельченко, «Київська газета», березень 2008);*

фундамент:

*Фундамент українського суспільства не повинні розхитувати олігархічні структури.
(Б.Олійник, «Укрінформ», жовтень 2009);*

*Ідея Єдиного Економічного Простору – фундамент для єдності України, Росії, Білорусії, Казахстану.
(Л.Кучма, з виступу, 05.08. 2009);*

*...підвалини української державності.
(«Перший Національний», 21.05. 2010);*

вікно:

*Вікном демократичних тенденцій у Європу є результат інтелектуальної співпраці українських вчених з польськими колегами.
(Л.Кириченко, з виступу, червень 2010);*

будівельний майданчик:

*Запрацювала політична рада при Президентові України, яка стала новим майданчиком для діалогу демократичних партій і рухів.
(В.Яворівський, з виступу, 27.04.2010);*

*Йдучи на вибори поодинокі, ми були б змушені тупцюватися на одному виборчому майданчику.
(С.Тігішко, з виступу, 05.11.2009).*

Фрейм **«будівлі»** крім слоту **«власне дім»** може бути репрезентований такими прикладами політичних метафор:

піраміда:

З ім'ям Ющенко зв'язана піраміда державних облигацій... (Зі звернення Блоку Н.Вітренко, березень 2008);

Чи можна покарати шахраїв, що створили фінансові піраміди? Зі звернення (Н.Королевська, березень 2009);

Партія – це колективний розум, а не авторитарна піраміда. (П.Симоненко, з виступу, 27.04.2010);

сарайчик і палац:

Сарайчик в окремо взятій області збудувати легше, ніж розкішний палац для всієї України. (І.Плющ, з виступу, листопад 2009);

крематорій:

Український парламент не має морального права бути крематорієм для громадян. (О. Римарук, з виступу, 15.08.2009).

За спостереженнями вчених [1; 3], під час існування Радянського Союзу, а особливо в епоху М. С. Горбачова, у політичній комунікації постійно згадувалися «архітектори» перебудови та її «прораби», керівники будівельних бригад. Цікавим є той факт, що і в структурі сучасного українського політичного дискурсу великий сегмент займають політичні метафори фрейму з умовною назвою «зодчі», причому характерною є пряма вказівка на «конкретних архітекторів» (В.В.Медведчука, В.Ф.Януковича, В.А.Ющенко, С.Б.Гавриша, О.О.Омельченка, Ю.В.Тимошенко):

архітектор:

Віктор Медведчук – архітектор оксамитової революції. (М.Бродський, з виступу, «1+1», 05.03.2008);

Архітектором нових ідей українського політичного життя останнім часом став Віктор Янукович. («5 канал»), 21.09. 2008;

Архітектор парламентської більшості – Степан Гавриш. («1+1», 18.06. 2008);

Ющенко втрачає статус і звання архітектора нового будівництва суспільного ладу в Україні. Та й партійні кадри нагадують бригаду напівтверезих будівельників. (Д.Корчинський, з виступу, квітень 2008);

будівельники:

Будівельник теплиць і єгипетських пірамід [про політичну діяльність О.Омельченка та про його керування будівництвом у центрі Києва]. (Л.Косаківський, «ICTV», 26.03.2009;

Будівничі української влади. (В.Марченко, з виступу, 17.02.2008);

Команда будівельників-реформаторів Юлії Тимошенко. («Тоніс», 12.09.2009).

Як бачимо, метафори зі сфери концепту ДІМ активно функціонують у політичному дискурсі. Варто зазначити, що крім виділеного концепту ДІМ у структурі сучасного українського політичного дискурсу функціонують й інші концепти, такі як ВІЙНА, КРИМІНАЛ, ХВОРОБА, ГРА.

Аналізуючи концепт ДІМ, його реалізацію у метафоричних моделях «Україна – це наш дім» і «політична діяльність – це будівництво», можемо зробити такі висновки: переважна кількість метафор ДОМУ пов'язана з позитивними прагматичними смислами: дім – це «свій простір»,

надійне сімейне вогнище, символ фундаментальних моральних цінностей; відповідно, будівництво – це динаміка, плани на майбутнє, бажання зробити життя кращим.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баранов А.Н., Караулов Ю. Н. Воскрешение метафоры // Словарь русских политических метафор. – М.: Редакция АСМ, “Помовский и партнеры”, 1994
2. Вежбицкая А. Язык, культура, познание. – М.: Русские словари, 1996. – 416 с.
3. Виноградов С.И. Выразительные средства в парламентской речи // Культура парламентской речи. – М.: Наука, 1994. – С. 103 – 117.
4. Кубрякова Е.С. О понятиях дискурса и дискурсивного анализа в современной лингвистике: Обзор // Дискурс, речь, речевая деятельность. Функциональные и структурные аспекты. Сб. обзоров. – М.: РАН ИНИОН, 2000. – С. 7 – 25
5. Лакофф Дж. Когнитивная семантика // Язык и интеллект. – Сб./ Пер. с англ. и нем. – М.: Прогресс, 1995. – С.143 – 185
6. Опарина Е. О. Концептуальная метафора // Метафора в языке и тексте. – М.: Наука, 1988. – С. 65 – 77.
7. Степанов Ю.С. Альтернативный мир. Дискурс. Факт и принцип причинности // Язык и наука конца 20-го века. – М.: Ин-т языкознания РАН, 1995. – С. 35 – 73.
8. Цивьян Т.В. Дом в фольклорной модели мира // Труды по знаковым системам. – Вып. 10. – Тарту, 1978. – С. 60 – 73.
9. Чудинов А.П. Россия в метафорическом зеркале: Когнитивное исследование политической метафоры (1991 – 2000). – Екатеринбург: Изд-во Екатеринбургского ун-та, 2001. – 238 с.
10. Яворская Г.М. О концепте 'ДОМ' в украинском языке // Сокровенные смыслы: Слово. Текст. Культура: Сборник статей в честь Н. Д. Арутюновой. – М.: Языки славянской культуры, 2004. – С. 716 – 728.
11. Юнг К.Г. Воспоминания. Сновидения. Размышления. – К.: НТІУС, 1994. – 364 с.